

Projectonderwijs vliegwiel voor formatief evalueren

SLO, januari 2022

Tekst: Brigitte Bloem

Het Veluws College is in relatief korte tijd veel meer formatief gaan werken in het onderwijs. Kartrekker Marjan van der Molen en teamleider Dick Bandringa zien twee belangrijke factoren die hierbij nadrukkelijk een rol hebben gespeeld. De school is klein, wat het relatief gemakkelijk maakt innovaties door te voeren. Maar belangrijker nog, het projectonderwijs, dat al langere tijd een onderdeel van het lesprogramma is, heeft als vliegwiel gewerkt. En wonderlijk genoeg ontpopte de coronaperiode zich als katalysator voor de onderwijsvorm.

Het Veluws College in Twello is een relatief kleine middelbare school met vijfhonderd leerlingen. De school heeft een complete mavo-afdeling en een onderbouw havo en vwo. Leerlingen van havo en vwo gaan voor de bovenbouwklassen veelal naar een naburige school in een andere gemeente, die onder een andere scholenkoepel valt. Sommigen kiezen ervoor om binnen de eigen organisatie te blijven en moeten dan veel verder reizen. Sinds enkele jaren heeft het Veluws College een deel van haar onderwijs ingericht als projectonderwijs. In klas 1 zijn daar drie en in klas 2 twee lessen per week voor vrijgemaakt. Elk schooljaar doorlopen alle leerlingen vier verschillende projecten, geïnspireerd op de vakken die de school aanbiedt.

Marjan van der Molen is leraar geschiedenis (met ook een bevoegdheid voor maatschappijleer) en kartrekker formatief evalueren op de school in Twello. Dick Bandringa is teamleider, voorheen was hij leraar wiskunde en scheikunde. 'Met projectonderwijs halen we de buitenwereld de school binnen voor onze leerlingen', legt Marjan uit. 'Om de projecten levensecht te maken, gebruiken we de intensieve contacten met lokale en regionale ondernemingen en organisaties. De leraren bedenken de projecten zelf, inclusief de opdrachten.'

Projectonderwijs

Toen een aantal teamleden zich samen met de schoolleiding verder wilde verdiepen in formatief evalueren, heeft het Veluws College zich in 2018 aangesloten bij het gelijknamige leernetwerk van SLO. 'De leraren die via SLO met het onderwerp in aanraking kwamen, zagen meteen de kans om formatief evalueren uit te gaan proberen in het projectonderwijs. Deze vorm van onderwijs blijkt ideaal om met leerlingen te oefenen in het terugkijken naar het eigen leerproces.

Hoe heb je dit project doorlopen? Hoe heb je samengewerkt? Welke rol had je daarin? Klopte je planning? Heb je ervan geleerd wat je jezelf van tevoren als doel had gesteld?', somt Marjan de kernvragen op.

Olievlek

'We hebben een klein team en korte lijnen', vertelt Dick. 'Daardoor lopen we voorop met nieuwe initiatieven die het onderwijs leuker en beter voor leerlingen en leraren maken. Op termijn willen we misschien de vakken wat meer loslaten en onderwijs in domeinen geven. Ons nieuwe gebouw, waar we aan aantal jaren geleden zijn ingetrokken, is daarop ingericht. Projectonderwijs is al een stap in die richting, evenals formatief evalueren.'

Het Veluws College geeft het projectonderwijs nu in klas 1 en 2, maar wil het volgend schooljaar ook naar 3mavo doortrekken en doorgroeien naar 4mavo. 'We zijn al goed op weg om voor de mavo-leerlingen de praktijkgerichte leerweg in te richten en daar koppelen we dan het projectonderwijs in de bovenbouw mavo aan', licht Dick toe. 'Vervolgens kan havo 3 en op termijn vwo 3 daar ook in mee.'

Bij de implementatie van formatief evalueren binnen het eigen team hebben Marjan en Dick sterk geprofiteerd van de olievlekwerking. 'We hebben vaksecties van drie-vier personen. Als een van de leraren binnen een sectie enthousiast is en ervaringen met een andere wijze van toetsing en evaluatie deelt met collega's, dan werkt dat heel inspirerend en is de kans groot dat de anderen hier snel in meegaan', legt Marjan uit. 'Dat geeft echt een aanjagende werking.'

Ontwikkelpunten in kaart

Vanuit de kruisbestuiving tussen projectonderwijs en formatief evalueren heeft het team van het Veluws College ervoor gekozen om met 'rubrics' (zie onderstaand kader) te gaan werken.

Feedbackroutines: werken met rubrics

Zodra het krijgen en geven van feedback volgens een bepaalde routine gaat, wordt het voor leraren en leerlingen herkenbaar. Daarmee wordt het voor leerlingen ook gemakkelijker om zelf feedback te geven over hun eigen handelen en onderling aan klasgenoten. Wat goed kan helpen om af te stemmen is het werken met rubrics. Een rubric is een beschrijving van prestaties op basis waarvan je het werk van leerlingen evalueert of beoordeelt. Je kunt dan denken aan het doen van onderzoek, het maken van een ontwerp, het houden van een presentatie en ook het proces van samenwerken.

Een rubric bestaat altijd uit twee elementen: criteria waarop een prestatie beoordeeld wordt en verschillende niveaus waarop deze criteria zijn beschreven. Een rubric kan consistentie creëren tussen beoordelingen, wanneer prestaties door verschillende beoordelaars worden getoetst en maakt voor leerlingen duidelijk wat er van hen verwacht wordt en wat het einddoel is waar ze naartoe moeten. Wanneer een rubric vakoverstijgend is, kan daarmee voor zowel leraren als leerlingen inzichtelijk worden gemaakt hoe hun ontwikkeling door het hele curriculum is, naast hun ontwikkeling binnen de vakken. Er zijn ook valkuilen: zonder concrete voorbeelden blijven rubrics voor leerlingen talig en abstract, omdat leerlingen de rubrics niet zelf hebben ontwikkeld en nog onvoldoende een beeld van kwaliteit hebben. Van belang is daarom om met leerlingen de inhoud van de rubrics te verhelderen door concrete (leerling)voorbeelden te bespreken vooraf en gedurende het leren

Marjan: 'Juist omdat onze leerlingen al vanaf klas 1 met zo'n zelfde lijst van ontwikkelpunten oefenen, wordt het een automatisme voor ze om zelf hun leerproces te evalueren. Inmiddels werken we voor elk vak met vaste rubrics. Het wordt een soort taal die je met elkaar spreekt.' Marjan is mentor van klas 1 en rond de herfstvakantie legt ze haar mentorleerlingen uit hoe er met rubrics wordt gewerkt. 'We starten met een nulmeting, een zelfanalyse waar de leerlingen vinden dat ze staan. Die bewaar ik en bij het

eerstvolgende driehoeksgesprek is dat ons uitgangspunt', legt ze uit. Het spelenderwijs eigen maken van het werken met rubrics bevalt haar goed. 'De leerlingen leren voor zichzelf een plan van aanpak op te stellen met ontwikkelpunten die ze zelf aandragen.' Dat is niet voor alle leerlingen even gemakkelijk, merkt ze. Bovendien verschillen de ontwikkelpunten ook vaak per vak. 'Het is dan mooi om leerlingen bij zichzelf na te laten gaan waarom bij het ene vak bijvoorbeeld het plannen of het samenwerken wel goed lukt, en bij het andere vak dat veel minder goed gaat', vindt Marjan.

'Voorheen hadden we tienminutengesprekken die, wat de impact betreft, heel wisselend konden zijn, maar vaak als aanleiding een minder goed cijfer hadden', schetst Dick. 'Nu nodigt de leerling de mentor en ouders uit voor een driehoeksgesprek waarin ontwikkelpunten centraal staan, in plaats van een behaald cijfer. De formatieve cyclus, waarbij we dus gebruikmaken van rubrics, geeft veel meer gespreksstof en aanknopingspunten dan alleen een plat cijfer, ervaren we.'

'Ik vind het fijn dat wij op school minder met cijfers werken, omdat je er dan ook minder naar kijkt. Maar soms laten cijfers wel zien hoe goed je bent in een vak. De driehoeksgesprekken bevallen mij goed. Je kan dan aan je mentor vertellen waar je het mee eens bent en waarover je niet hetzelfde denkt. Je kijkt samen met je mentor en je ouders hoe je het doet op school.'

Mette, leerling 2hv

Verankeren

Natuurlijk zijn er op het Veluws College ook leraren die knelpunten ervaren bij het formatief werken. 'Dat bespreken we in de vaksecties', vertelt Dick, 'en ook gaan Marjan en ik met deze leraren in gesprek om te kijken waar we ze bij kunnen ondersteunen.'

Marjan vult aan: 'Wat we met dit interview doen, het delen van goede ervaringen, hebben wij in de school ook gedaan.'

Van elkaars ervaringen leer je immers.'

Corona heeft, hoe bizar het misschien ook klinkt, op het Veluws College als katalysator gewerkt voor formatief evalueren. 'Met elkaar hebben we geconstateerd dat we in deze tijd leerlingen anders moeten begeleiden en beoordelen', stelt Dick. 'Formatief evalueren is veel geschikter om de individuele leerling écht te zien en alle kansen te bieden zich te ontwikkelen.'

De school is nu toe aan het verder ontwikkelen en verankeren van formatief evalueren in het schoolbeleid. 'We waken ervoor om terug te gaan naar ons onderwijssysteem van vóór corona', zegt Dick stellig. 'We zullen de pareltjes uit het onderwijs dat we tijdens de pandemie gaven behouden en ons verder richten op het borgen van formatief evalueren in de schoolvisie en in ons onderwijs.'

Pure winst en soms een beetje pijn

'Ons onderwijs is in beweging. Dat doet soms een beetje pijn. Af en toe vallen en struikelen we, maar we hebben steeds scherper in beeld waar we heen willen', aldus Marjan. Dick vervolgt: 'Intrinsieke motivatie om vernieuwingen te omarmen werkt het

beste. Dat geldt zowel voor leerlingen als voor leraren. Maar hoe je het ook wendt of keert, er zullen altijd leerlingen blijven die puur voor een voldoende werken. Ook voor die leerlingen zijn we er. We zullen niemand buitensluiten. En dat geldt ook voor onze leraren.' Leerlingen van het Veluws College hebben als gevolg van het formatief evalueren een stuk minder summatieve toetsen in de agenda staan. Dat geeft veel minder stress en werkdruk, merken Marjan en Dick. 'We hebben echter niet de indruk dat de resultaten achteruit zijn gegaan', zegt Dick, 'ook niet in coronatijd. Formatief evalueren is ook niet ineens het ei van Columbus voor alle leerlingen, maar het levert wel veel op. Leerlingen reflecteren heel anders op hun leerresultaten.'

Marjan: 'Voorheen was het: 'Heb ik een voldoende of niet?'. Nu leren ze van brugklas af aan op veel meer gebieden naar zichzelf en hun eigen leerstrategieën te kijken. Ze voeren met de leraren en met elkaar gesprekken over hoe ze een opdracht hebben aangepakt, waarom bepaalde keuzes zijn gemaakt en wat het aan kennis en vaardigheden heeft opgeleverd, dat is pure winst.'

'Mijn leraren kijken niet per se naar cijfers, maar veel meer naar hoe ik me ontwikkel en of ik een goede werkhouding heb.'

Celine, leerling 2hv

Tips voor collega-scholen

Marjan en Dick hebben zeker tips voor collega-scholen: 'Kijk veel rond en pik eruit wat bij jouw school past. Er is niet één manier van formatief evalueren. Wij hebben formatief evalueren heel soepel kunnen implementeren via ons projectonderwijs en we hebben ervoor gekozen te werken met rubrics. Maak formatief evalueren je eigen op een manier die bij de school en haar leerlingen en leraren past. En durf ook formatief te evalueren met je collega's. Dat was voor ons ook heel leerzaam om te doen met collega's van andere scholen in het SLO-netwerk', zegt Marjan.

'En', voegt Dick daaraan toe, 'blijf luisteren naar je collega's in je eigen team. Weet wat er speelt. Soms is het nodig om even gas terug te nemen. Zij moeten het uitvoeren. Geef ruimte en ga in gesprek als je het gevoel hebt dat er even bijgestuurd moet worden.'

'Ik heb nu op school veel minder stress over cijfers. Door de rubrics weet ik wat ik nog moet leren. En door de driehoeksgesprekken worden mijn ouders er zich bewust van hoe ik op school ben.'

Milo, leerling 2hv

'Er ligt bij ons op school minder druk op cijfer-prestaties. Dat is fijner en rustiger werken. Tijdens de driehoeksgesprekken wordt er met de rubrics teruggekoppeld wat je kunt verbeteren. Dat is fijn, want dan zijn er bepaalde richtlijnen om bijvoorbeeld op een hoger niveau te komen. Ook weten je ouders door deze gesprekken hoe het met je gaat op school.'

Sem, leerling 2hv

Leernetwerk

In 2018 besloot het team van het Veluws College te participeren in het leernetwerk formatief evalueren van SLO. Dick Bandringa en Marjan van der Molen vinden dat zij en hun collega's veel profijt hebben gehad van de kennisdeling binnen het SLO-netwerk. 'We hebben veel kennis en ervaring vergaard van de SLO-specialisten en de collega's van andere scholen, zowel op vak- en kartrekkersniveau, als voor de schoolleiders. Bovendien fungeerden de bijeenkomsten als stok achter de deur om het tempo erin te houden', vertelt Marjan.

Lees verder: <https://www.slo.nl/thema/meer/formatief-evalueren/>